

Lamár Erzsébet

Bevezetés a szubjektivitás filozófiájába

4. A szubjektivitás paradoxona. (Nietzsche)
 4. 4. A tudat fenomenalitása és a hatalom akarása.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

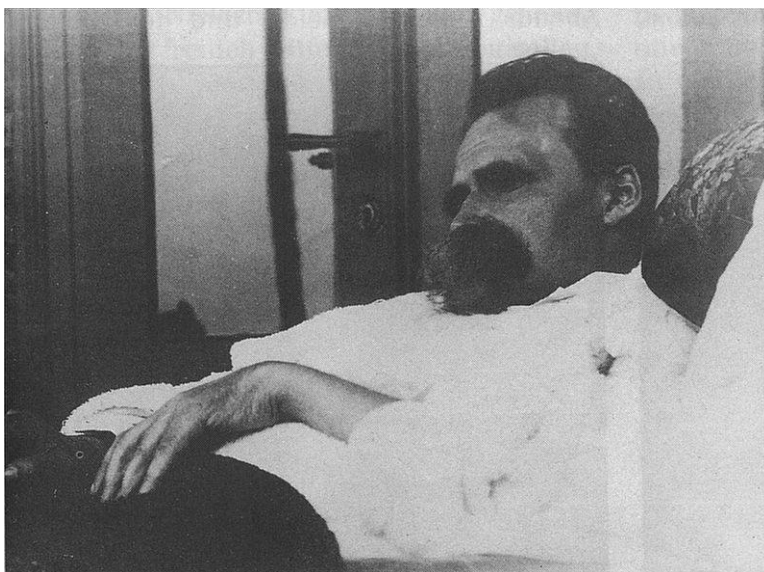

4. 4. A szubjektivitás paradoxona. (Nietzsche) A tudat fenomenalitása és a hatalom akarása.

A szemelvények az alábbi kötetből származnak:

Nietzsche, Friedrich: *A hatalom akarása*. Ford.: Romhányi Török Gábor. Cartaphilus Kiadó, Bp., 2002.

Nietzsche jegyzeteiben és levelezésében már 1884-től kezdve rendszeresen felbukkan az értékek átértékelésének gondolata, mely először az örök visszatérés filozófiáját kifejezni hivatott könyv terve kapcsán merül fel. Nietzsche a kezdetektől négykötetesre tervezte a művet, ezen belül azonban vannak tematikai

eltérések a különböző variánsok között. Hagyományosan az Elisabeth Förster-Nietzsche és Peter Gast által szerkesztett változatot szokás *A hatalom akarásaként* olvasni, melyet Nietzsche 1887. március 17-i tervezete alapján, azonban a szerkesztői szabadsággal maximálisan visszaélve állítottak össze. Számunkra mindenekelőtt a harmadik könyv első, „A hatalom akarása mint megismerés” címet viselő fejezete lesz érdekes, de ezt megelőzően ejtsünk pár szót a mű paradigmaticus gondolatának tekintett nihilizmus-koncepcióról.

A **nihilizmus** gondolata a **nietzschei metafizika-kritika** szükségszerű következménye. A magánvaló, változatlan lényeg tagadása ugyanis azt jelenti, hogy minden érték emberi, és mint ilyen véges. Az **igazság iránti vágyunk mára önmaga ellen fordult**, és azt eredményezte, hogy többé már hinni sem vagyunk képesek, megismerésünk azonban továbbra is a magánvalóba ütközik. Végül a pesszimizmus nihilizmusba fordul, és **a lemondás semmit-nem-akarássá, nihilizmussá fokozódik**.

„Mit jelent a nihilizmus? – Hogy a legfőbb értékek elértéktelenednek. Hiányzik a cél; hiányzik a válasz a »miért?«-re.” (i. m. 2. §)

Azonban az öröklött igazságokra és értékekre való radikális nemet mondás **szükségszerű következménye a hatalomakará**s újraéledése, az új, immáron saját igazság iránti igény. A hatalom akarása gondolata tehát „**egy új érték meghatározás elveként**” kerül kifejtésre. A megismerésben a hatalom akarása az igazság akarásaként nyilvánul meg, amely azonban két okból is káros lehet: egyrészt hajlamosak vagyunk megfélemedezni arról, hogy úgynevezett „igazságaink” pusztán megszilárdult metaforák, és elfelejtjük, hogy a gondolkodás mint az igazság akarása elsősorban a másként-gondolkodás akarását kell, hogy jelentse. Ehhez kapcsolódik a másik gyakori hiba, nevezetesen az interpretatív ösztön elhatalmasodása, melynek következtében a „belső tapasztalat” mostanra egyet jelent a szubjektív interpretációval, a valóság pedig gyakorlatilag jelentőségét veszti. **A gondolkodásnak fel kell szabadulnia a szubjektivizmus uralma alól**, hiszen minden igazságakarásnak saját perspektívája van; Isten halálával az igazságok és az interpretációk végtelenje tárul fel a megismerő előtt.

„A hatalom akarása mint megismerés” c. fejezetben Nietzsche mindenekelőtt az ún. „ismeretelméleti kiindulópontot”, ti. a megismerő szubjektum és a vele szemben álló objektum oppozícióját cáfolja. Azt állítja, nem csak a dolgok, hanem saját belső világunk is jelenségként, azaz fenomenálisan adódik a számunkra; a 477. § lényegében a teljes fejezet gondolatmenetét összegzi:

„Fenntartom a belső világ fenomenalitását is: mindent, ami tudatosan bennünk, előzőleg kiigazítunk, egyszerűsítünk, sematizálunk, értelmezünk – a belső »észlelés« valóságos folyamata, a gondolatok, vágyak, érzelmek közötti oksági kapcsolat, csakúgy, mint a szubjektum és az objektum közötti oksági kapcsolat teljeséggel rejtve marad előttünk, sőt talán pusztán elképzelés az egész. Ezt a »látszólag belső világot« ugyanazon formákkal és folyamatokkal alakítjuk, mint a »külső« világot. »Tényekkel« sohasem találkozunk: öröm és bánat későbbi és levezetett értelmi jelenségek.

Tehát nem csak magánvaló dolog nem létezik, hanem magánvaló tudat sem, „belső világunk” maga is pusztán jelenségként adódik számunkra.

Azért hisszük ennek az ellenkezőjét, mert minden történés mögött okot feltételezünk, ahogyan Descartes is tette, mikor a gondolkodás tényéből a gondolkodó létezésére következtetett. A „szubjektum” ugyanakkor nem egység, hanem sokaság, organizmus, eleven test, melyben egymással ellentétes ösztönök küzdenek az uralomért, az Én (az Önmaga) pedig ennek az önmagát folyamatosan újraszervező struktúrának a pillanatnyi állapota. Az állandóság, az igazság akarása, ahogyan láttuk, életösztönünkből fakad, miközben mindez pusztán illúzió.

Ellenőrző kérdések:

1. Miért következik egymásból szükségszerűen a nihilizmus és a hatalom akarása?
2. Mit ért Nietzsche a „belső világ fenomenalitásán”, és mit jelent mindez a szubjektum szempontjából?

Irodalom:

- Gillespie, Michael Allen: „Nietzsche and the anthropology of nihilism.” In: *Nietzsche-Studien* 28. 1999, pp. 141-155.
- Kővári Sarolta: „»Mindenki önmaga számára a legtávolibb«. (Nietzsche szubjektumfelfogásairól).” In: Kővári Sarolta – Soóky Krisztina – Weiss János: *A szubjektum labirintusai*. Áron Kiadó, Bp., 2016, 73-146.